

VENY, Joan (2001): *Llengua històrica i llengua estàndard*. València: Universitat de València, 268 p. (Col·lecció Biblioteca Lingüística Catalana, 26).

Joan Veny i Clar, catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona i membre de l'IEC, director i coeditor de l'ALDC, president del projecte europeu *Atlas Linguistique Roman*, director del programa de recerca *Scripta i projecció dialectal*, autor de llibres bàsics com *Els parlars catalans* i *Introducció a la Dialectologia Catalana*, mereixedor de nombrosos premis per la seua tasca docent i investigadora, i sobretot un professor que escolta els seus alumnes i col·legues, que motiva i esperona els recercadors joves, respectat pels seus coneixements lingüístics, per la seua humanitat i per la seua prudència i objectivitat d'anàlisi, ens ofereix un nou llibre, molt oportú, destinat en una gran part a establir i aclarir conceptes que, en mans d'apassionats i ideologitzats, es converteixen en una arma que impedeix el diàleg constructiu i la convivència entre zones de la nostra llengua. Per això és destacable i significatiu que el llibre, amb doctrina contrastada sempre amb la documentació

adient, s'edite a València on aquests conceptes s'enterboleixen una mica més per un sentiment de valenciania molt arrelat i respectable però esbiaixat pel que fa a la llengua. Concretament, el llibre tracta del concepte de llengua històrica o llengua dels dialectes i del concepte de llengua estàndard o llengua codificada, i d'altres aspectes que relacionen la dialectologia i els instruments i criteris d'estandardització. Són deu articles que ja havien estat publicats prèviament en revistes, en actes de congressos i col·loquis, que formen una unitat i que és convenient poder llegir plegats.

Amb el seu estil clar i directe, minuciós i entenedor, farcit amb molts exemples de tot el territori lingüístic i de totes les èpoques, que traspuen els seus coneixements pregons i viscuts, ens mostra molt bé la modernitat de la dialectologia i el seu paper i relació amb la llengua normativa i estàndard.

Joan Veny, bon dialectòleg, impulsor de la dialectologia moderna catalana, ens demostra, com en altres obres seues, la vàlua dels estudis dialectològics no només per a la ciència etimològica, per a estudiar el canvi lingüístic o per a la història de la llengua, sinó també com a punt de referència per a la codificació ortogràfica de la llengua, com a font de mots genuïns populars per a l'expressió de significats que poden substituir els barbarismes d'altres zones del domini, com a font de creativitat lèxica on puguin poar els escriptors i com a indicatiu de les relacions entre les zones que conformen un mateix domini lingüístic.

I també fa veure com la varietat codificada no és millor que les varietats diatòpiques sinó que són diferents per la seua funció: la llengua històrica és anterior a l'estàndard, però l'estàndard és necessària per a la vida cultural d'avui, amb una escola i uns mitjans de comunicació influents. O mostra com la valoració de les varietats dialectals pels seus parlants depèn de factors històrics d'hegemonia d'un dialecte, de relacions entre els dialectes, però això no contradia el concepte objectiu de llengua i dialecte.

Com assenyala el prologuista i editor de l'obra, el professor Antoni Ferrando, en el llibre s'apleguen contribucions bàsiques pel que fa al coneixement de la variació diatòpica de la llengua catalana al llarg de la seua història; l'evolució del fabrisme en relació als problemes específics de cada una de les grans àrees dialectals; reflexions sobre la necessitat de conjuminar l'adhesió emotiva a les formes amb què la llengua s'ha manifestat en cada una d'aquestes àrees i l'adhesió intel·lectual a les convencions que comporta tot registre estàndard.

El mateix Joan Veny ho diu: «Els treballs d'aquest llibre giren tots a l'entorn d'aquestes dues cares de la llengua, amb el desig de desfer equívocs i aclarir conceptes» (p. 14).

El primer article del volum «Llengua històrica i llengua estàndard» (p. 19-40) és un resum del que ja explica en la *Introducció a la dialectologia catalana*, però enfocat ara a aclarir les diferències entre llengua històrica i llengua estàndard. Destaca la caracterització doble d'aquest segon concepte, com a estàndard 1 i estàndard 2: l'1 correspondria a la llengua literària dotada de gran varietat estilística, que pot estendre's per amunt cap a l'arcaisme i el cultisme, i per avall cap al vulgarisme i el dialectalisme, i estàndard 2 que correspon a la comunicació de massa oral i escrita, que és la modalitat més neutra, de tots i de ningú, la predominant actualment. Després d'explicar les diverses alternatives per a la formació d'una llengua codificada, afirma que la idea era «d'integrar a la cultura els parlants de tots els dialectes a través d'un estàndard enriquit de variants regionals per tal de suavitzar la distància entre el català col·loquial i el català més formal, més comú, d'un grau més alt de formalitat» (p. 34). Fa notar el paper de formació lingüística i cultural de l'estàndard i critica, com el professor Badia i Margarit, la proposta dels llibres d'estil de prioritzar les formes pròpies del seu territori per damunt d'altres. Acaba amb unes conclusions com sempre molt clares.

El segon, «*Scripta* i projecció dialectal» (p. 43-57), tracta de la fragmentació de la llengua oral antiga per sota de l'escrita, gràcies a factors geogràfics, socials, agents històrics i registres culturals. Presenta unes mostres dialectals de diferents èpoques de tot el territori, una espècie de resum del seu llibre *Dialectologia filològica*. Mostra com l'onomàstica conté testimonis riquíssims dels fets dialectals i esmenta els problemes d'interpretació dialectal davant d'un text: a causa de les fórmules estereotipades, l'extensió d'un tret, la intervenció d'un copista d'un altre lloc, les còpies de ma-

terials, com passa en els diccionaris, o la polivalència fonètica-grafemàtica. Acaba afirmant que la dialectologia medieval i postmedieval està en bolquers i ens invita a treballar-la.

En el tercer, «Noves dades sobre la partió català occidental / català oriental» (p. 61-82, mapes p. 213-218), afegim nous trets als proposats el 1978 per a caracteritzar i dividir els dos blocs dialectals. Concretament, els trets de *dimarts/dimats*, *heural/hedra* i *llombrígoll/melic*. Entre altres suggeriments, ens fa veure com en casos de coexistència de variants en grans centres d'al·luvi demogràfic com Barcelona, a més d'una anàlisi de la transmissió de les fonts lexicogràfiques, cal recórrer al mètode sociolingüístic.

Són remarcables, com en altres ocasions, les metàfores i comparacions literàries que usa: per exemple, per a fer entenedor l'acció limitada de les lleis fonètiques, com: «el corrent del riu no sotmet totes les fulles que hi han caigut a la mateixa força d'arrossegament» (p. 63).

Joan Veny, és l'autor que millor i més ens ha explicat les propostes de l'IEC pel que fa a l'aprofitament dels materials dialectològics. En aquest respecte, centrant-se ja més en la relació entre dialectes i llengua estàndard, ens ofereix altres articles, com «Les varietats geogràfiques i la normativa» (p. 85-94). Parla, ací, de la codificació i dels dialectes en la normativa i reconeix que el valencià i el balear hi participen escassament, i afirma, molt encertadament, que li «fa l'efecte que Fabra no volia entrar en aquest terreny, tot deixant la responsabilitat a valencians i balears de depurar les seves respectives modalitats i confluir d'aquesta manera en un tipus de llengua molt afí» (p. 87). Acompanya el seu article amb una proposta amb exemples dels criteris que Pompeu Fabra devia utilitzar abans d'acceptar una paraula dialectal com a normativa. En concret, 1) tradicionalitat o documentació del mot en la llengua antiga; 2) extensió geogràfica; 3) suplència d'un castellanisme (o mot forà) sense tradició; 4) coherència estructural amb els elements que ja hi figuren; 5) pragmatisme, economia, precisió; 6) origen popular; 7) caràcter denotatiu; 8) testimoni literari; 9) redistribució de formes geosinònimes; 10) expressivitat (fonètica i semàntica) i, complementàriament, 11) el prestigi de la forma, la vigència d'ús i el valor estètic.

Creu que, davant de la lematització, cal donar prioritat com a entrada principal a la forma del català central davant de l'etimològica. És l'article-guia per a la incorporació de propostes normatives referents al lèxic dels distints territoris.

En el cinquè, «El valencià en la proposta del català estàndard» (p. 95-103), després d'afirmar que el valencià està poc representat en el Diccionari Fabra, propugna una estratègia matisada sobre la manera d'estandarditzar el valencià que ens aconsellà Fabra. En concret, coneixedor de l'evolució de la llengua a València entre el segle XVI i l'actualitat, diu que «cal actuar amb mesura en aquest recolzament en el valencià del segle XV, en l'elevació del model de llengua per damunt dels parlars actuals i en la descastellanització, perquè aleshores el distanciament entre llengua col·loquial i llengua estàndard podria ser abismal» (p. 98), ja que a partir del XVI s'han creat nous elements que no poden ser ignorats per un estàndard flexible i participatiu.

La idea és aconseguir unitat de la llengua i identificació dels usuaris amb els models, però no uniformitat; i acaba afirmant, molt oportunitat, que és bo dinamitzar formes valencianes però també fer sentir als valencians formes generals.

En els dos següents, «L'alguerès i la llengua estàndard» (p. 105-111) i «El *Diccionari català de l'Alguer*, eina d'estandardització» (p. 113-117), Joan Veny, coautor de la normativa de l'IEC per a l'alguerès, ens ofereix una caracterització d'aquest dialecte i en postula un estàndard inserit en el del català general, però acceptant els algueresismes més generals i bàsics, alhora que anima els parlants d'aquest dialecte a mantindre i usar les formes populars, monument de tots, com arplega el diccionari de Josep Sanna, en els àmbits d'ús que corresponga.

El huitè, «Diatopia i llengua estàndard» (p. 119-171), és un article on fa un repàs al paper de la variable geogràfica en els models de llengua dels principals gramàtics del segle XX. Hi trobem, entre altres, la presència descriptiva dels dialectes en les obres de Fabra, la condemna de l'apitxat, les velaritzacions i l'imperfet en *-ara*, *-era*, *-ira* del valencià. Mostra com el Diccionari Aguiló és per a Fabra la gran font d'aprovisionament de materials dialectals de procedència geogràfica diferent

de la central, i disculpa alguna de les propostes fabrianes errades per l'estat immadur de la dialectologia. Explica per què l'IEC ha eliminat la marca de dialectal, en concret, per estigmatitzadora i per la visió composicional de la llengua, i com es prioritza una forma sobre altres geosinònimes o sinònimes afegint-li la definició.

Continua destacant el paper oxigenador de les propostes de Coromines, la doctrina de Francesc de Borja Moll del polimorfisme convergent, amb acceptació dels elements coherents dins del sistema, rebuig de vulgarismes excepte en els escrits de caire popular, transigent amb els dialectes dins d'una concepció unitària de la llengua, el mateix que propugnarà Sanchis Guarnier, qui en la seua *Gramàtica Valenciana* assenyalarà el grau d'acceptabilitat d'un mot, d'una forma, d'una construcció i intentarà integrar els valencianismes en el lèxic general. Acaba esmentant que el nou *DIEC* ha introduït més de 1700 nous mots de procedència dialectal, 700 de les Balears —hi afegisc jo—, quasi 600 del valencià.

En el novè, «El *Diccionari de la llengua catalana* (1995), una obra actual i integradora» (p. 173-177), explica com el *DIEC* parteix del *Diccionari Fabra*, i no és encara el gran diccionari que vol fer l'IEC. Per això encara es troben a faltar alguns mots. Així i tot, per l'esforç i per l'entrada de mots d'origen diatòpic, creu que el *DIEC* «serà una eina apta per a expressar les necessitats de la vida moderna, dels progressos tecnològics i que permetrà la identificació dels parlants amb la pròpia llengua. Varietat en la unitat. La part innovada no és tan a prop de la llengua parlada com voldrien els més audaços ni tan ancorada en el purisme com voldrien els més essencialistes. Una voluntat d'equilibri plana damunt les seves pàgines» (p. 177).

L'article que tanca el llibre, «Les varietats dialectals i els estudis dialectològics» (p. 181-210), és una visió de la història de la dialectologia a casa nostra entre 1953 i 1985 on s'explica la metodologia de l'estudi dialectal, les relacions de la dialectologia amb altres ciències, el mètode etimològic, on destaca la necessitat de resseguir la història del mot dins del camp o el sistema on viu. L'article és també un repàs crític a la bibliografia de la matèria.

Clou el llibre el llistat de la rica bibliografia usada (p. 221-244) i un índex dels 1.527 mots estudiats (p. 247-268).

Tot plegat converteix aquest llibre en un manual adequat per als estudiants universitaris, per als professors d'ensenyament mitjà, per als tècnics lingüístics i per a qualsevol interessat en la relació, competències i funcions de la llengua històrica i la llengua estàndard. Una vegada més la «Biblioteca Lingüística Catalana» de la Universitat de València aporta un granet més en la formació cultural i lingüística dels valencians i de tots els que compartim la mateixa llengua, anomenada indistintament des de segles valencià o català.